KRYTERIA CZŁOWIECZEŃSTWA W OKRESIE PRENATALNYM

Ks. prof. dr hab. Tadeusz Biesaga SDB
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
www.biesaga.info

Czy dawna selekcja eugeniczna powraca?

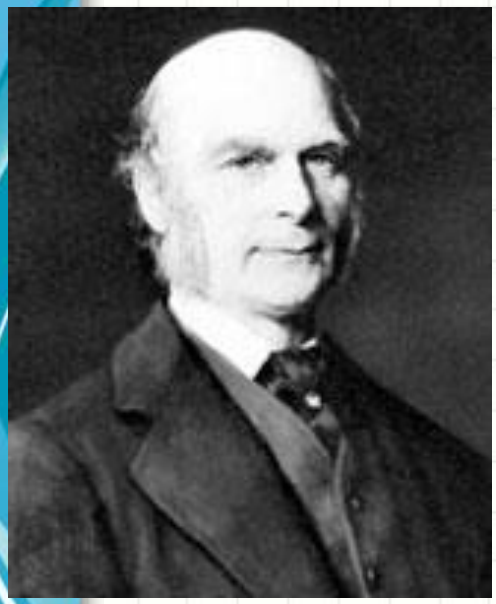

Francis Galton (1822-1911)

Selekcja naturalna zachodzi zdaniem F. Galtona w sposób niekontrolowany i zbyt wolno.

Dzięki nauce selekcja ta może być przeprowadzana szybko i skutecznie.

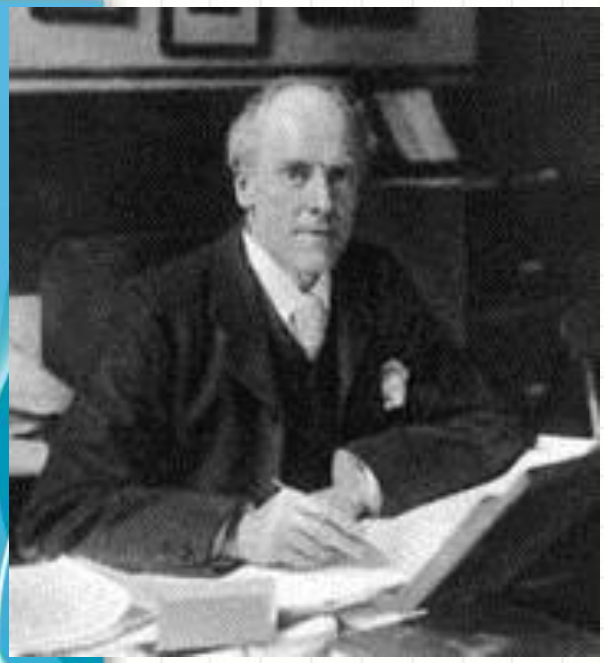

Karl Pearson

Założone przez matematyka Karla Pearsona, współpracownika F. Galtona oraz synów Darwina, **Towarzystwo Eugeniczne (Eugenics Society)** w USA propagowało ideologię eugenizmu, głosząc poglądy, że tylko ludzie zdrowi mają prawo się rozmnażać, a takiego prawa należy **pozbawić ludzi chorych**, zniedołężniałych, ułomnych. Skutkowało to zalegalizowaniem **sterylizacji** w USA.

Charles Davenport i Biuro Dokumentacji Eugenicznej w USA

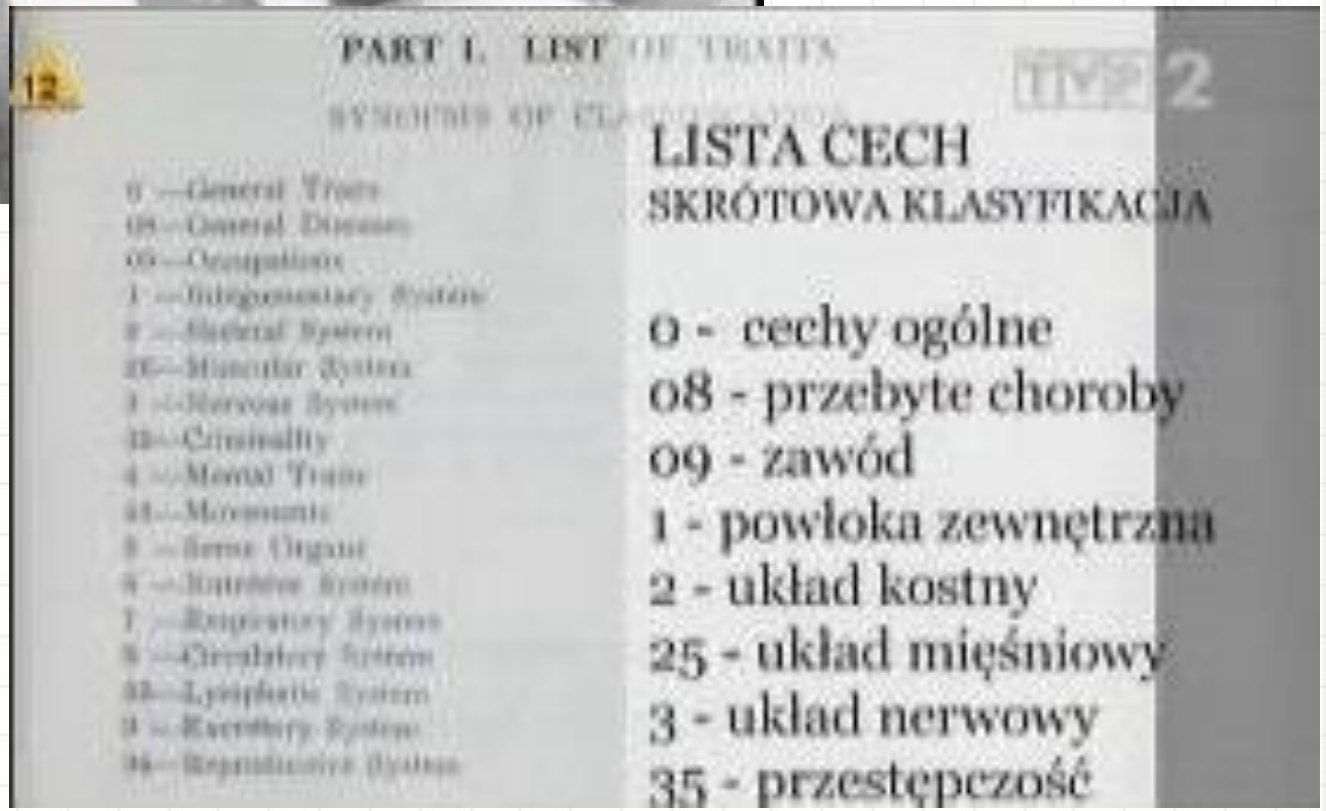

Zbieranie informacji dla klasyfikacji eugenicznej

Rekomendowana przez genetyków sterylizacja stawała się legalna w coraz większej liczbie stanów w USA, w Niemczech, Kanadzie (1933), Norwegii, Szwecji (1934), Estonii (1936) i innych krajach.

W USA wysterlizowano 60 tys. osób.

Karl Binding

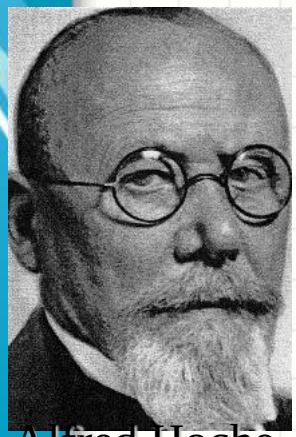

Alfred Hoche

W roku 1920, jeszcze przed rozwinięciem się machiny nazistowskiej, prawnik Karl Binding i psychiatra Alfred Hoche opracowali w Niemczech pragmatyczne kryteria eliminacji *„życia nie wartego życia" (Lebensunwerten Lebens).*

Dojście do władzy nazistów umożliwiło tylko szerokie i powszechne stosowanie uzasadnianych wcześniej naukowo, zbrodniczych praktyk.

K. Binding, A. Hoche, *Die Freigabe der Vernichtung Lebensunwerten Lebens*, Leipzig 1920

Legalizacja aborcji:

Lenin w roku 1920

Hitler w roku 1933

Pierwsze, hitlerowskie, eugeniczne krematorium w Poznaniu

Zagazowanie chorych
w hitlerowskim krematorium

Eugenicy i eksperymenty na bliźniętach

Eugenika w Polsce

W 1922 Leon Wernic utworzył **Polskie Towarzystwo Eugeniczne**. Było w nim ok. 10 tys. członków, w tym lekarzy, psychologów i naukowców.

Starania Polskiego Towarzystwa Eugenicznego zmierzające do zalegalizowania sterylizacji **zostało jednak odrzucone**.

„Złe urodzenie” i „prawo” do zdrowej reprodukcji

W argumentacji za selekcją eugeniczną stosuje się humanistycznie brzmiące idee, „**jakości życia”, „złego urodzenia”, „eliminacji niepotrzebnego, zbędnego cierpienia**”.

Lansowane jest **„prawo do zdrowej reprodukcji, do zdrowego urodzenia”,** które może zmierzać do absolutnej aborcyjnej likwidacji dzieci, u których w okresie prenatalnym wykryje się jakieś schorzenia.

Ustawa z 07.01.1993 O planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży

Art. 4a. 1. Przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy:

1) ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
2) badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże **prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu,**
3) zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego,

Kryteria człowieczeństwa w okresie prenatalnym

Kryteria człowieczeństwa

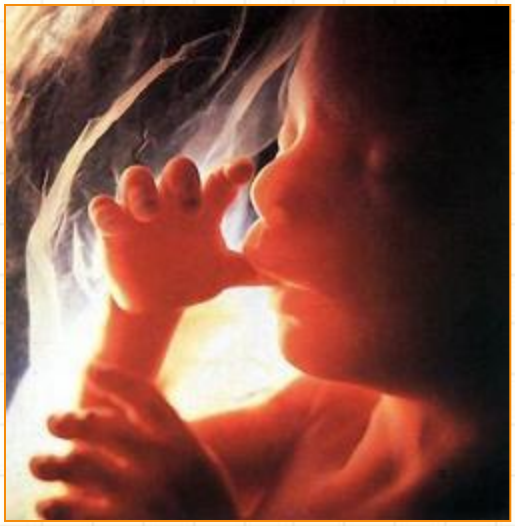

A) te, które opowiadają się za człowieczeństwem **od początku**

B) te, które przyjmują **później wskazany przez siebie etap rozwoju**

Kryteria od początku

1) kryterium od **zapłodnienia**
2) kryterium **genetyczne**
3) kryterium **ciągłości** szlaku rozwojowego istoty ludzkiej
4) kryterium **genealogiczne** – pochodzenia od rodziców i przynależności do gatunku ludzkiego
5) kryterium wewnętrznej **potencjalności** natury embrionu ludzkiego

Kryteria rozwojowe biologiczne

1) kryterium implantacji, czyli 14. dnia od zapłodnienia
2) kryterium neurologiczne – 40. dnia od zapłodnienia
3) kryterium zdolności do samodzielnego istnienia
4) Kryterium narodzin

Kryteria rozwojowe psychologiczne

1) kryterium świadomego **odczuwania bólu**
2) kryterium nawiązania **świadomego kontaktu** poznawczo-wolitywnego z otoczeniem
3) kryterium świadomego wzięcia za siebie **odpowiedzialności moralnej**

Kryteria społeczne

1) kryterium **akceptacji** życia poczętego przez **matkę, rodziców czy społeczeństwo**
2) kryterium uznania lub nieuznania człowieczeństwa **ze względów** społecznych i materialnych

Kryterium zapłodnienia

„Biologa już **ponad 100 lat** temu rozstrzygnęła, iż życie ludzkie zaczyna się od stadium zygoty”.

„Homo sapiens (…) zaczyna swoje osobnicze życie, czyli ontogenezę, z chwilą połączenia jąder gamet, komórki jajowej i plemnika, utworzenia zapłodnionej komórki nazywanej zygotą”.

Prof. Włodzimierz Korohoda

Zakład Biologii Komórki

Wydział Biotechnologii UJ-tu

Włodzimierz Korohoda, *Współczesne możliwości inżynierii komórkowej z wykorzystaniem komórek macierzystych,* w: *Bioetyka polska,* T. Biesaga (red.), WN PAT, Kraków 2004, s. 232 i 266

Kryterium genetyczne

„Gdy tylko dzięki zapłodnieniu – stwierdza Jerome Lejeune – 23 chromosomy pochodzące od ojca połączą się z 23 chromosomami matki, zostaje dostarczona cała informacja genetyczna niezbędna i wystarczająca, by wyrazić wszystkie właściwości jednostki”.

Genotyp ukierunkowuje rozwój embrionu, określa indywidualne cechy somatyczne, płeć, budowę ciała, rysy twarzy, kolor skóry, oczu, włosów itp. i przez to wskazuje, że od samego początku mamy do czynienia z **samoorganizującym się ustrojem**.

Za: J. Gula red., *Problem człowieczeństwa człowieka nie narodzonego,* w: *W imieniu dziecka poczętego,* Rzym – Lublin 1989, s. 157.

Kryterium ciągłości rozwojowej

"Od połowy XIX wieku wiemy, że życie osobnika **jest procesem ciągłym**. W przypadku ssaków od zygoty, poprzez embrion, płód, okres niemowlęcy, dzieciństwo, dojrzewanie, okres życia dorosłego organizmu, jego starość, aż do naturalnej śmierci."

Włodzimierz Korohoda, *Współczesne możliwości inżynierii komórkowej z wykorzystaniem komórek macierzystych,* dz. cyt., s.233

Kryterium ciągłości rozwojowej

- “Poczynając od momentu zapłodnienia – pisze genetyk Juan de Dios Vial Correa – zarodek człowieka wykazuje podstawową cechę żywego organizmu, którą jest z góry określony, **stały**, **zdeterminowany szlak rozwojowy”**

- Okazuje się, że zarówno prenatalny jak i postnatalny rozwój człowieka **stanowi kontinuum** i poza jego początkiem, żadne z jego stadiów nie można uznać za definiujące człowieka.

Juan de Dios Vial Correa, *Embrion ludzki jako organizm i jako ktoś spośród nas*. w: *Medycyna i prawo: za i przeciw życiu?,* (red.) E. Sgreccia, T. Styczeń J. Gula. C. Ritter, Lublin 1999, s. 66

Kryterium genealogiczne

Z ludzi rodzą się ludzie. Nowy człowiek **dziedziczy naturę ludzką** od poczęcia. Chociaż więc zarodek ludzki w pierwszych stadiachjest podobny zewnętrznie do zarodków innych ssaków, to jednak swoją naturą różni się od nich radykalnie.

Już czasów Arystotelesa wiadomo że *animal rationale, homo sapiens* po rodzicach dziedziczy naturę racjonalną, w odróżnieniu od natury sensytywnej zwierząt i wegetatywnej roślin. W trakcie życia ludzkiego natura ludzka rozwija wszystkie swoje możliwości.

Kryterium genealogiczne w opcji osobowej

- “Wspólnota gatunku jest zarazem wspólnotą przekazywania życia. Wszyscy ludzkie są ze sobą spokrewnieni”.
- Do konkretnej wspólnoty osób “nie należy się na podstawie pewnych empirycznie stwierdzanych cech, lecz na podstawie genealogicznego związku”.
- „Od samego początku znajdujemy się we wzajemnej osobowej relacji, jesteśmy rodziną ludzką”.

R. Spaemann, Osoby. O różnicy miedzy czymś a kimś, dz. cyt., s. 294, 296

Kryterium potencjalności natury embrionu

Zarodek ma naturę ludzką, czyli rozumną, i dlatego **z własnej mocy** w odpowiednim czasie natura ta uzewnętrzni również akty myślenia i podejmowania odpowiedzialności za siebie.

To nie akty świadome stwarzają wtedy naturę osoby ludzkiej, lecz przeciwnie – natura ludzka wyłania akty świadome.

Potencjalność i tożsamość istoty ludzkiej

„Przy ścisłym pojęciu potencjalności z istniejącego nie powstaje coś innego, lecz zachowuje ono względnie rozwija swoją identyczność.” (Robert Spaemann)

Nie stajemy się innym bytem, ale tym, kim od początku jesteśmy.

Dynamiczna potencjalność w okresie prenatalnym

Porównanie realizacji potencjalności natury ludzkiej w okresie prenatalnym i postnatalnym wydaje się uzasadniać stwierdzenie, że **w pierwszych stadiach jest ona biologicznie bardziej dynamiczna niż w późniejszych**. Potencjalność ta sprawia, że istota ludzka z taką dynamiką organizuje samą siebie, kształtując wszystkie potrzebne tkanki, narządy i układy, zmysły, a także zdolności czucia i poznania.

Celowość natury embrionu a celowość macierzyństwa i ojcostwa

W filozoficznym ujęciu życie człowieka jawi się w kontekście **celowości właściwej naturze płciowości,** kobiecości i męskości, macierzyństwa i ojcostwa, rodzicielstwa.

Z tej perspektywy nowe życie ludzkie **wpisane w celowość i sens więzi małżeńskiej i rodzicielskiej** powinno być traktowane podmiotowo, a nie przedmiotowo. W życie małżeńskie wkracza bowiem ktoś, kogo niezbędnym środowiskiem rozwoju jest więź miłości między rodzicami i akceptacja.

Spór o status i prawa istoty ludzkiej w okresie prenatalnym

Trzy zasady filozoficzne w określaniu statusu embrionu ludzkiego

a) zasada św. Tomasza z Akwinu *agere sequitur esse* – nasze działania są przejawem naszego istnienia;

b) zasada G. Berkeleya *esse est percipere aut percipi* - być to spostrzegać, lub podlegać spostrzeżeniom;

c) zasada Kartezjusza *cogito ergo sum* – myślę więc jestem.

Nie da się oddzielić początku ludzkiego życia od początku życia człowieka, od życia osoby ludzkiej

W ujęciu Arystotelesa i Św. Tomasza, **życie jest istnieniem istot żyjących**, *vivere viventibus est esse*.

Nie ma życia ludzkiego, które nie byłoby równocześnie istnieniem bytu ludzkiego. Życie embrionu ludzkiego nie jest życiem jego matki, ale jego własnym istnieniem.

R. Spaemann, *Osoby. O różnicy między czymś a kimś,* Warszawa 2001, s. 5

Która godność podstawą prawa do życia?

(1) **godność ontyczno-aksjolgiczna** *(ontological dignity),* którą posiadamy wraz z zaistnieniem natury ludzkiej,

(2) **godność świadomego podmiotu** *(dignity of the conscious subject),* wynikła z aktualnie używanej świadomości,

(3) **godność nabyta, albo moralna** *(acquired, moral dignity)*, którą nabywamy przez właściwą aktualizację naszej osobowości,

(4) **godność relacyjna,** którą otrzymujemy **jako dar** płynący od drugich, ze strony wspólnoty, społeczności i Boga *(dignity as gift, bestowed dignity).*

Josef Seifert, *The right to life and the fourfold root of human dignity,* Pontificia Academia Pro Vita, The *nature and dignity of the human person as the foundation of the right to life. the challenges of the contemporary cultural context,* Proceedings of the VIII Assembly of the Pontifical Academy For Life (Vatican City, 25-27 February, 2002) edited by Juan De Dios Vial Correa and Elio Sgreccia, Libreria Editrice Vaticana 00120 Citta' del Vaticano 2003,s. 183-215, oraz J. Seifert, *The Philosophical Diseases of Medicine and Their Cure. Philosophy and Ethics of Medicine, vol. 1: Foundation, w: Philosophy and Medicine,* vol. 82, wyd. Springer, Dodrecht 2004, s. 115-138

Która z dwóch godności jest podstawą prawa do życia?

1) Czy prawo do życia opieramy zgodnie z Deklaracją Praw Człowieka na „**przyrodzonej godności**”, czyli na godności ontycznej, danej wraz z posiadaniem **natury ludzkiej,**

2) czy prawo do życia opieramy na **godności podmiotu aktualnie świadomego** i odpowiedzialnego za siebie?

W pierwszym przypadku wszystkie istoty ludzkie mają prawo do życia.

W drugim przypadku prawo do życia mają **tylko ci, którzy aktualnie przejawiają akty świadomej odpowiedzialności.**

Z prawa do życia w tej opcji wyklucza się nie tylko człowieka w okresie prenatalnym , ale noworodki, dzieci, nastolatków, psychicznie chorych, dotkniętych demencją starczą, wegetatywnie chorych i inne grupy ciężko chorych, którzy ze względu na ciężki stan choroby, nie są w stanie podejmować świadomych i odpowiedzialnych decyzji.

Przeciw deskryptywnym, funkcjonalistycznym kryteriom człowieczeństwa

- “Bycie osobą – stwierdza Robert Spaemann - jest sposobem istnienia, *modus existentiae*, nie jest stanem jakościowym”.
- “Człowiek nie jest sumą swoich predykatów”.
- “Osobą nie nazywamy cech, lecz ich nosicieli”

R. Spaemann, *Osoby. O różnicy miedzy czymś a kimś*, dz. cyt., s. 40, 291, 300.

Godności ludzkiej nie nadajemy za odpowiednie zachowanie, lecz rozpoznajemy ją w każdym człowieku

Separacja godności ontycznej i godności spełniania aktów świadomych jest według R. Spaemanna błędna.

Podstawowego sensu godności ludzkiej nie można uzależniać od aktualnego, zewnętrznego jej zachowania, od empirycznego stwierdzenia stanu ciała czy umysłu. Godności ludzkiej nie nadajemy czy odbieramy na podstawie deskrypcji. Żadne obserwacyjne opisy nie wyczerpują tego, co stanowi aktualnie istniejącą, niepowtarzalną istotę ludzka. Każda istota ludzka, transcenduje przypisane jej deskrypcje.

Akt rozpoznania i uznania godności ludzkiej czy akt nadawania i odbierania godności?

Próby uzależnienia istnienia osoby, od aktualnej obecności pewnych jej właściwości, zamienia **akt rozpoznania i uznania kogoś**, komu się to uznanie należy, **na akt przyznawania lub odbierania godności ludzkiej.**

Od decyzji przyjęcie kogoś lub odrzucenia, uzależnia się czy komuś przyzna się status człowieka, czy się kogoś tego statusu pozbawi. W tym kontekście przynależność do rodziny ludzkiej uzależniona byłaby od przeróżnych wymagań zarówno naukowców, społeczeństwa czy też samych rodziców.

Jeden z nas, czy obcy?

- “Wspólnota gatunku jest zarazem wspólnotą przekazywania życia”.
- Do konkretnej wspólnoty osób “nie należy się na podstawie pewnych empirycznie stwierdzanych cech, lecz na podstawie genealogicznego związku”.
- „Od samego początku znajdujemy się we wzajemnej osobowej relacji, jesteśmy rodzina ludzką”.

R. Spaemann, Osoby. O różnicy miedzy czymś a kimś, dz. cyt., s. 294, 296

O osobowe traktowanie tego, który ma się narodzić

Zaimek osobowy „Ja”, nie odnosi się tylko do ego dokonującego aktów poznawczych. **Zaimek osobowy, «ja» odnosi się raczej do żyjącego bytu**, który w jakimś czasie później wypowie o sobie owo «Ja». Identyczność żyjącego bytu jest niezależna od tego, czy ma on aktualną pamięć. Zarówno podziękowania czy też oskarżenia za czyny mogą być skierowane wobec kogoś, który o nich już dawno zapomniał. Matka, oczywiście w sposób osobowy zwraca się do swego dziecka. Mówi, kiedy byłam w z tobą ciąży lub, kiedy cię urodziłam; nie mówi, kiedy nosiłam w sobie organizm, z którego ty później powstałeś.

Czy chcenie lub niechcenie może przekreślić prawo do życia?

- W **chęci** posiadania dziecka może się zawierać zarówno podmiotowe jak i przedmiotowe jego potraktowanie.
- W **podmiotowym** podejściu chcenie takie, przyjmuje dziecko jako dar, odsuwając na plan dalszy subiektywne, jakościowe czy utylitarne kryteria, które podważałoby jego wartość, jego prawo do istnienia i do miłości.
- W **przedmiotowym** podejściu chcenie czy niechcenie dziecka, może się kierować utylitarnymi kryteriami, które odrzucają bezwarunkowe jego przyjęcie, ale przyjmują go, tylko wtedy, gdy liczne wymagania zostaną spełnione, a odrzucają, gdy nie zostają spełnione.

Jakie prawa ma nasciturus?

1) ma prawo aby jego istnienie było zapoczątkowane w sposób godny, czy zapoczątkowane w akcie osób, jego rodziców (*actus personae)*

2) ma prawo do życia i rozwoju, do bycia synem czy córką swoich rodziców, do bycia we wspólnocie rodzinnej i społecznej

3) w razie schorzeń, ma prawo do właściwej dla niego terapii, a więc państwo, społeczeństwo, lekarz, nie powinni tych uprawnień go pozbawiać.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

Ks. prof. nadzw. dr hab. Tadeusz Biesaga SDB
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
www.biesaga.info